

A Gyöngyös-patak mentén

Az ELTE Gothard Asztrofizikai Observatórium kedves invitálásának nem lehetett ellenállni! Május 7-én Ég és Föld címmel tartottak a csillagvizsgálóban rendhagyó nyílt napot, melyen számos szívet-lelket melengető dolgot tapasztalhattunk. Mind közül a legérdekesebb a Rolling Stars and Planets (Gördülő csillagok és bolygók) című szabadteri szoborkiállítás, vagy inkább performansz volt. A magyar származású Elisabeth Ledersberger-Lehoczky és képzőművész társai 28 bolygót „álmodtak meg”, melyeket iskolások görgettek kijelölt helyükre. A fémváz belsejébe rögzített „égitestek” inkább valamiféle álmovilágot jelenítettek meg, semmint valódi bolygókat, netán exobolygókat. Elisabeth Ledersberger-Lehoczky alkotásait egyébként jól ismerjük, az 1999-es teljes napfogyatkozás emlékére készített alkotásai láthatók a Gothard Observatórium parkjában, illetve Hegyhátsálon, nem messze a Hegyháti Csillagvizsgálótól.

Gördülnek a bolygók a Gothard Observatóriumban

Az Ég és Föld elnevezésű programban valóban az eget és a földet kívánják össze-

kötni. Az obszervatóriummal szomszédos Kámoni Arborétummal közös projekt célja a két létesítményt összekapcsolni, mégpedig a Gyöngyös patak fölött átívelő híddal. A hidat nagyon praktikus célokra is fel lehet használni, például a sokak által látogatott arborétumból át lehet sétálni a csillagvizsgálóba, és megtekinteni a szép csillagásztörténeti gyűjteményt!

Fellépésre várakozó lányok (a Mákvirág együttes tagjai)

Az Ég és Föld bemutatkozó rendezvényén a szombathelyi oktatási intézmények tehetséges diákjai is bemutatkozhattak. A Bartók Béla Zeneiskola növendékei fuvalatriója mellett hallhattuk Tóth Árpád Kaszáscsillag című költeményét, a Dr. Pesovár Ernő Alapfokú Művészetoktatási Intézmény Mákvirág csoportja pedig néptáncsal örvendeztette meg a közönséget.

Hát erre a programra voltunk hivatalosak Kiss László barátommal. A megnyitó után körülnéztünk kicsit a Földön (vagyis az obszervatórium parkjában), sőt a föld alatt is, ugyanis a Gothard Jenő emlékére létrehozott kiállítás egy része a főépület pincéjében tekinthető meg. Jó látni, hogy Gothard régi műszereit milyen nagy becsben tartják, és jó látni azt a fejlődést is, ami a utóbbi néhány évben különösen látványosan „észlelhető” az intézmény felszereltségén.

Egy gyönyörű Bardou-refraktor a XIX. század végéről. A teleszkópot Konkoly Thege Miklós ajándékozta a „pályakezdő” Gothard Jenőnek

Hát van is mit nézni a Gothard által alapított obszervatóriumban! Az érdeklődők megtekinthetik a gyűjtemény legszebb darabjait, a híres Browning-távcsövet, mellyel Gothard Jenő az M57 központi csillagát – és persze még sok más dolgot is – lefotózott, korának egyik legkiválóbb asztrófotográfusaként. Láthatjuk kis Bardou-refraktorát, melyet Konkoly ajándékozott Vas megyei barátjának, és láthatunk olyan különlegességeket is, mint a meteoroszkópot vagy a Steinhel-féle ékfotométert. No meg a szikracsinálót, a Ruhmkorff-induktort, mely éktelen zaj kíséretében akár 60 cm-es ívkisüléseket is képes létrehozni.

A tudománytörténeti kiállításon kalauzunk Horváth József, az intézmény munkatársa volt, Vincze Ildikó pedig még útravalót is csomagolt nekünk – ilyen figyelmességhez bizony vidékre kell menni, lehetőség szerint Szombathelyre.

Vas megyében kiugróan sok amatőr csillagvizsgáló van, ezért utazásunk jó alkalmat biztosított arra, hogy amatőr társainknál is tegyünk egy-egy villámlátogatást. Elsőként

Matisz Attila kis csillagvizsgálóját kerestük fel Szombathelyen. A kert mélyén rejtőző faépítményről első pillantásra nem látszik, hogy csillagvizsgáló, azonban beljebb lépve a kép egyértelművé válik, hiszen a kerti házikó mélyén ott büszkélkedik egy szép 127/1200-as refraktor, Celestron Advanced GT CG-5 mechanikán. A tetőt könnyű letolni – minek is a bonyolult elektromos meghajtás egy ilyen kis építményhez? A csillagvizsgáló falait régi műszerek másolatai díszítik, van ott oktáns, nocturnal és asztrolábium is, melyeket vendéglátónk készített, és használatukat is elsajátította a ma már nyugdíjas tanárember. Különösen szórakoztató, ahogyan megmutatja nekünk, miként mérhettek szögeket a régiek.

Az ég ragyogó kék, csak elképzeljük, milyen lehet itt, Szombathely központjától nem is olyan távol az éjszakai csillagos ég ebben a csendes udvarban. Lefogadom, hogy a Tejút is látszik ma este!

Igy mértek szöget a régiek! Matisz Attila a régi csillagászati eszközök szerelmese

Egy röpke kávészünet után tovább indulunk Kőszegre. Következő állomáshelyünk ugyanis a Kőszegi Városi Csillagvizsgáló, ahová vendéglátónk, Matisz Attila kalauzol el bennünket. A Béri Balogh Ádám Általános Iskola udvarán felállított csillagvizsgálónál Vértés Ernő vár minket. A letolható tetős csillagvizsgáló – melyet a város 150 ezer forintos támogatásából építettek 2003-ban – ritka kincset, egy 150/2250-es Zeiss-Meniscajt rejt. A nyolcvanas években viszonylag sok ilyen távcső került be az országba (még az Ofo-

térten keresztül), és vált egy-egy bemutató csillagvizsgáló főműszerévé. A dolgok rendje szerint ma már nem mindegyik Meniscas üzemképes, a kőszegi azonban láthatóan nagyon jó állapotban van, szinte nem is lát-szik rajta az a negyedszázad, mióta használatban van. Hát igen, ebben a távcsőben még van anyag... A fókuszálást a főtükör mozgásával oldotta meg a Zeiss, azonban élesgállítás közben nyoma sincs a kép táمولgásának. A kőszegi csillagvizsgáló másik érdekes műszere egy teljeségbolt-kamera, melyet még Csehszlovákiából kapott Vértes Ernő a hetvenes években. A kamera végte-lenül egyszerű, egy domború tükör képezi le a teljes látható égboltot, a tükör fölé rögzített fényképezőgép pedig megörökíti ezt a képet. Rendhagyó csoportkép is készült társaságunkról a meteorkamera optikájának köszönhetően, melyet mellékelten bemutatok olvasóinknak.

A kőszegi Városi Csillagvizsgáló főműszere egy 150/2250-es Zeiss Meniscas. A távcső mellett: Vértes Ernő

„A Gyöngyös-patak a Rába bal oldali mellékvize. Vörösvágás közelében ered, Kőszeg magasságában éri el Magyarországot, ahol délnek fordul. Szombathelyet érintve már

újra keleti irányban folyik tovább, Vasszécsenytől pedig észak-keletnek tartva Sárvárt veszi célba, ahol, mintegy kilencven kilométer megtétele után a Rábába torkollik. Magyarország legkiválóbb pisztrángos vizeként tartják számon, elsősorban az ideális vízhőmérsékleti mutatók miatt.”

www.vasihorgasz.hu

Megbeszélés a kőszegi all-sky kameránál (Mizser Attila, Vértes Ernő és Noszek Tamás)

Kőszeg után irány Gencsapáti, negyedik állomásunk, ahol a Szendrői Magán-csillagvizsgálót keressük fel (I. Új magán-csillagvizsgáló Gencsapátiban. Meteor 1999/11., 16. o.).

A Szendrői Gáborok (idősebb és ifjabb Szendrői Gábor) által létrehozott csillagvizsgálót talán nem is kell bemutatni, hiszen felvételeik, észleléseik többször szerepeltek a Meteorban, akár csak híportálunkon. A hét csillagászati képe rovatban is gyakran találkozzunk munkájuk eredményével. Náluk is a telek végében folyik a Gyöngyös-patak, mely most csendesen csordogál, de időnként hajlamos kilépni medréből, legutóbb 1965-ben, amikor vendéglátóink telkét elöntötte a víz,

a kerítés is akkor süllyedt meg. Mondani sem kell, hogy Gencsapátiban is szívesen látott vendégek vagyunk, annak ellenére, hogy előzetes bejelentkezés nélkül toppanunk be. (Mint a régi időkben, amikor még nem volt internet és mobiltelefon, vezetékes telefon is csak mutatóba.)

A köszegi all-sky kamera segítségével készült csoportkép. Az óramutató járásával megegyezően: Mizser Attila, Vértes Ernő, Noszek Tamás és Kiss László látható a képen. A két láb tulajdonosa Matisz Attila, aki a felvételt készítette

A hátsó udvarban megbúvó kis fehér épület tetejét itt is kézzel kell eltolni. Szinte betölti a kis csillagdat a 36 cm-es nagy Newton, melynek főtükkrét Jávorka Ágoston csiszolta, majd később Schné Attila újrapolírozta. A fényerős távcső valóságos fénygyűjtő vödör benyomását kelti, érdemes megnézni észlelőink galériáját honlapjukon. A mechanika saját készítésű, az Orgoványi-féle tengelykereszt stílusjegyei köszönnek vissza, és valóban, mintaként a híres Orgoványi-féle mechanika szolgált. Csak persze kicsit korszerűsítve, elektromos finommozgatással, mikroprocesszoros vezérléssel kiegészítve. Aki kíváncsi a Szendrői Magáncsillagvizsgálóban készült asztrofotókra, látogasson el a következő honlapra: <http://szcsv.uw.hu/>

Evés közben jön meg az étvágy: szerettünk volna aznap még Hegyhátsáiba is ellátogatni, ahol az ország egyik legnagyobb, 50 cm-es amatortávcsöve található. Sajnos Horváth

Tibor barátom aznap épp Zala megyében tartózkodott, ezért nem tudott fogadni bennünket.

A hosszú autótutat odafelé és visszafelé is megszakítottuk egy-egy pihenő erejéig. Odafelé menet Balatonakarattyanál *meg kellett nézni* a Balatont a magaspartról, majd az egyre lehangolóbb látványt nyújtó fűzfői csillagvizsgálónál is megálltunk. (Jó hír, hogy a nagy múltú csillagvizsgálót hamarosan felújítják pályázati forrásból!) Hazafelé menet pedig beugrottunk Királyszentistvába Kocsis Antalhoz egy kicsit elbeszélgetni mozgalmunk múltjáról, jelenéről és jövőjéről – miután jól megvacsoráztattott bennünket házigazdánk kedves felesége, Villó... (Mondom én, el kell hagyni a fővárost, hogy igazi vendégszeretetben legyen részünk!)

A Szendrői Magáncsillagvizsgáló főműszere, a 360/1500-as Newton-reflektor

Búcsúzáskor irigykedve pislogtunk felfelé a ragyogó, tejutas égre, és némi lelkifürdálással is, hiszen illetet volna észlelni valamit, legalább jelképesen. Az igazat megvallva holtfáradtak voltunk az egész napos országjárástól és a sok látnivalótól, így felmentést adtunk magunknak a hajnalig tartó észlelés alól. Pedig jó lett volna, főleg azért, mert akkor még nem tudtuk, milyen borzalmas időjárást hoz még ránk ez a május.

Budapestre hazatérve azért binokliztam egyet az udvarról a tisztesség kedvéért, és 10 darab hajnali változóészlelés örömteli élményével roskadtam ágyba.

Mizser Attila